

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Frederik Rudbeck: Øsby Kirke. — August F. Schmidt:
H. F. Ewald som Landmaaler. — Andreas Petersen:
Jes Thommsen af Kollund. — Godsinspektør H. C. Davidsen:
Da Drengen faldt i Søvn i Kirken. — Samleren.

Nr. 9 — 1. MARTS 1931. — 7. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) Kr. 50.000.000

Reservefond - 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

ØSBY KIRKE.

Af Frederik Rudbeck.

Navnet Øsby er ikke let at tyde, selv om vi søger at finde Navnets ældste Udseende — Oseby — i gamle Pergamenter og Papirer. Sproggranskere mener, at Forledet Ose er det olddanske Kvindenavn Ose eller Øse, som allerede findes i Runeskrifter og i det oldnordiske Navn Asa — Osa. Andre lærde Mænd hævder derimod, at Endelsen -by aldrig er sammensat med et Personnavn, saa Ose her maa have en anden Betydning. Vi ved, at et stort Antal danske Landsbyer paa en afledet Maade bærer Mærke af vor hedenske Fortid, idet Byens Navn er afledet af Navnet paa en hedensk Gud.

Endnu for 1000 Aar siden var Nordboerne Hedninger, som troede, at hele Naturen var opfyldt af overnaturlige Væsener: Aser, Jætter, Dværge o. s. v. Mange Steder var der en hellig Lund, en lille Skov, som var indviet til en Gud. Ogsaa her i Øsby Sogn fortæller de gamle Sagn os, at Lund, der hvor nu Missionshuset ligger ved Kvistrupvejen, i Fortiden har været Stedet for den gamle hedenske Gudsdyrkelse. Det frister til at tro, at Navnet Ose — Ase — Øse er afledet af Ordet Aser, de gode og vise hedenske Guder, som her har haft et Offersted.

Christi Lære blev for første Gang prædikedet i Aaret 589 her i vor Egn, men først 826 kom Ansgar til Danmark og byggede Kirkerne i Slesvig og Ribe. Benediktinermunkene fulgte ham, og i de næste to Aarhundreder opstod der Hundrede af Sogne med egne Sognepræster.

I Aaret 1360 hører vi første Gang i den historiske Tid om Øsby Sogn, som da af Hertug Valdemar pantsættes til den sønderjyske Ridder og Godsejer Valdemar Eriksen Sappi, en af Kong Valdemar Atterdags trofaste Mænd.

Ti Aar senere, 1370, gives Sognet af den holstenske Greve Henrik, Kongens Forbundsfælle, i Pant til Hustruen Elisabeth. Dengang har der i Sognet staaet en anden Kirke end den, vi nu alle kender og elsker, men om dens Udseende ved vi ikke ret meget.

De første Stenkirker byggedes i Danmark af Svend Estridsøn i det 11. Aarhundrede, og især i det 13. Aarhundrede rejses der en stor Mængde Landsbykirker her i vor Hjemstavn.

Vor nuværende Kirke er dog fra det 15. Aarh. og bygget i gotisk Stil, men i dens Mure findes der Dele af en langt ældre Bygning, der maa have været romansk, som næsten alle middelalderlige Kirker i vort omstridte Land. Fraadstensrester i Murene beviser ligeledes, at den Stenkirke, som før har været her i Sognet og som var indviet til Moderen Maria, har haft omtrent samme Alder som Sønderjyllands ældste Kirke Starup, fra det 11. Aarhundrede.

Kirkesproget har den Gang været dansk. Det fremgaar af en Haandfæstning, som Dronning Margretes Søn Oluf udstedte, da han 1375 blev valgt til Konge. Han bekræfter Gejstlighedens Privilegier og bestemmer, at „hver Præst skal haffue den bedste Gaard udi sit Sogn til sit Sæde fri oc undtagen aff all Kongelig Tyngde, hvortil føjedes, at ingen Udlænding, som taler fremmed Tungemaal, skal haffue nogen Kirke.“ Og indtil Reformationen i Aaret 1528 var Præsternes Sprog i Haderslev Domkapitel dansk.

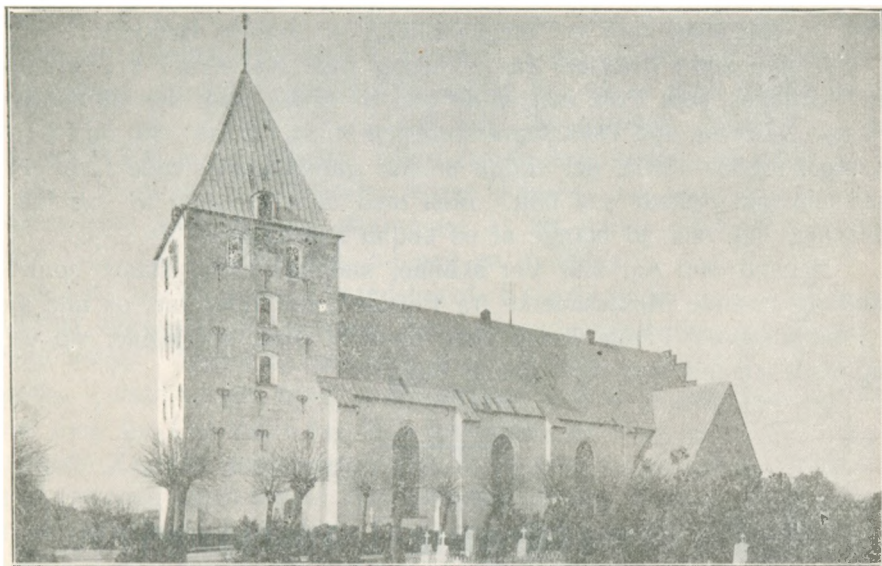
1404 forærede Erik af Pommern Kirken i Øsby til Biskop Johannes Scondelef i Slesvig, som i Aaret 1414 overlod denne værdifulde Gave til Domkapitlet i Haderslev.

Hvornaar den ældste Kirke er nedbrudt, vides ikke, maaske er den bleven ødelagt 1422, da de fleste Landsbyer omkring Haderslev er afbrændte.

Vor nuværende smukke Kirke er først bygget, efter at den er kommet i Domkapitlets Besiddelse. De spidsbuede Vinduer og høje Hvælvinger viser os, at den er i Familie med Haderslev Domkirke og et Udslag af en samtidig Byggevirksomhed. Kirken virker nu som et helstøbt gotisk Anlæg fra det 15. Aarh.; Soklen er af kløvet Kamp og Murene af Teglsten. Taarnet er bygget samtidig, og det har i sin Tid været en Sjældenhed, da Klokketaarnet dengang ellers stod særskilt fra den øvrige Bygning.

Det anselige Sakristi og et Kapel ved Korets Nord- og Sydside er senere Tilbygninger, men dog bølge opført inden Middelalderens Udgang. Vaabenhuset, som laa ved Skibets Sydside, er nedbrudt. Alterets Krucifiks er ligeledes fra det 15. Aarh., men ikke særdeles kostbart. Alterbilledet, Jesus bedende i Getsemane, er malet 1828 af Københavneren Adam Müller, en Elev af Eckersberg. Den gamle Altertavle fra 1614 er nu i Jegerup Kirke. Prædikestolen er fra 1559.

et fremragende udenlandsk Kunstværk, et tidligt Renæssancearbejde. Kirkeklokken blev støbt i København 1791. Orgelet er 100 Aar gammelt og blev indviet den 24. Februar 1828. I Verdenskrigen maatte det ofre en Del af Orgelpiberne til Tyskernes Ammunition. Endnu i Mands Minde har der i Kirkens Kor staaet to gamle Munkestole fra den katolske Tid, men desværre er de forsvundne. Tre Epitafier smykker endnu Kirken, mange andre er gaaet tabt ved Kirkens uheldige Istandsættelser 1826—28 og 1872—73. I gammel Tid begravedes ansete Sogneboere og Præsterne inde i Kirken, saaledes 1611 Lorens Hansen fra Westergaard, 1688 Præsten Hans Gerdes og Hustru og endnu 1784 en Greve Rantzau, Leutnant i Livgarden, som omkom ved den store Færgeulykke.

Allerede i Aaret 1526 begyndte nogle Landsbypræster i Haderslev Amt at prædike Luthers Lære, og iblandt dem har vistnok Øsbys daværende Sognepræst Johan Schmidt været. Han er den første Præst, vi ved noget om, og han maa have været ivrig for den nye Lære, thi Christian III. udnævnte ham ved Reformationens Indførelse 1528 til Herredsprovst. Hvorlænge han har virket her i Sognet, og om han maaske er den Præst, som 1563 blev afsat, vides ikke. Den næste Sognepræst, hvis Navn kendes, er Mag. Jacobus Schmidt (1564—1566), en meget lærd Mand. I sin Ungdom havde han hørt Morten Luther i Wittenberg og var saa i mange Aar Professor i Fysik ved Københavns Universitet.

Fra 1575—1607 var Mag. Knud Bramsen Præst i Øsby. Han havde i nogle Aar været Conrektor ved Haderslev lærde Skole og

var meget skattet af Hertug Hans som Raadgiver i religiøse Spørgsmaal.

Hans Søn Anders Bramsen var saa Sognets Præst i 48 Aar. Han døde 1656, og Sønnen Knud Bramsen blev hans Efterfølger. Om denne Knud kan gamle Folk i Sagnet endnu fortælle mange Historier; han lever i vore Sagn som Sorteknud, der overvandt mange Genfærd, men dog ikke formaaede at nedmane Taygaardsmanden. Hans Kone gjorde sig ligeledes uforglemmelig, men dog kun formedelst sit arrige Sind.

Diakonen Jens Ravn blev 1695 Knuds Efterfølger og døde 1724. Nu blev Degnen Hans Gertsens Søn, Simon Gerdesius, der havde besøgt Skolen i Haderslev, Præst, men han døde allerede tre Aar senere og efterfulgtes af Christen Engel (1727—1763), en Snedkers Søn fra Ringsted, som var meget afholdt af Sognets Beboere.

Mange andre Præsters Navne dukker frem, Provsten Feiermann, en Holstener, som Folk ikke vilde gaa til Alters ved, den ærværdige Pastor Nissen, død 1848, Oprørspræsten Prahll (1848—50) og Peter Kragh (1850—1881), der endnu 86 Aar gammel prædikede i vor Kirke, som han elskede saa højt. Men med dem kommer vi saa ind i den nye Tid, som jo mange af os endnu kan huske.

Henved 500 Aar har vor skønne, statelige Kirke staaet som et stolt og levende Mindesmærke fra Fortiden, der lyser for os alle ind i Fremtiden, det gamle Taarn viser opad til Gud, der holder sin velsignende Haand over vort gamle Sogn.

H. F. Ewald som Landmaaler.

Af August F. Schmidt.

Den kendte historiske Romanforfatter, Herman Frederik Ewald (13. 12. 1821 - 29. 4. 1908) studerede efter sin Studentereksamen i 1841 en kort Tid Jura, men af Kærlighed til Friluftsliv forsøgte han sig imidlertid som Landmand og blev Forpagter på Gersdorflund Hovedgård i Nordjylland, Han opgav dog snart Landvæsenet og gav sig i en Alder af over tredive År til at læse til Landmålerexamen. Den 10. Novbr. 1856 fik han Bestalling som kongelig Landmåler og nedsatte sig foreløbig i Toftlund i Sønderjylland. Men forinden havde han besøgt sin Ungdomsven, Hother Smith, der dengang var Herredsfoged på Gråsten, og forlovet sig med en yngre Søster til Smiths Hustru, den kun syttenårige Julie Caroline Oest. I Året 1855 hjem-

førte Ewald sin Brud til Gram, hvor han havde købt og ombygget den lille Ejendom Bredelykke, der ligger tæt Norden for Gram. Her forblev de til 1864. Og her var det, Ewald kom ind på Forfatterbanen. Han fortæller selv herom i sine „Livserindringer“. — (En Slægts Historie II), udgivet ved Theodor Ewald under Samarbejde med H. F. Ewald (1905, s. 95 ff.). Allerede i 1853 havde Ewald forfattet nogle lidet originale Skitser med megen Lyrik og liden Handling. Disse Skitser udkom dog ikke. Fem År senere greb han atter Penen og debuterede anonymt med den lille Fortælling „En lykkelig Dag“, som Carl Ploug optog i „Fædrelandets“ Føljeton. Men det batede ikke meget, og så undfangede han Ideen til „Valdemar Krones Ungdomshistorie“. Det var i Pengekrisens Tid, da Landmåleriet Jå helt stille. „Saa møder jeg en Dag nede ved Teglværket min gode Ven Raunsøe, Godsforvalter paa Gram og afdøde Høgsbros Svoger. Han udtalte sin Forundring over, at jeg ikke gjorde noget for at ernære min Familie, og jeg betroede ham da, at jeg skrev paa en Roman. Endnu ser jeg for mig hans Ansigt med det satiriske Smil, hvormed han modtog den Meddelelse. Hvor kunde han andet end tvivle om, at den Forretning skulde bringe noget Udbytte? Jeg ventede det saamænd heller ikke selv, og allermindst, at det skulde blive et Vendepunkt i mit Liv og føre mig ind paa en ny Bane“.

H. F. Ewalds Ven, Herredsfoged Friederichsen i Toftlund, læste Manuskriptet til Valdemar Krones Ungdomshistorie og roste Arbejdet meget. Derimod kasserede Just Mathias Thiele Arbejdet aldeles. Ewald vendte hjem til Bredelykke med sit Manuskript og rugede over det i et halvt År. Han forkortede så Arbejdet en Del: dets tre første Kapitler sammensmeltedes til et, men nogen anden væsentlig Forandring fandt Ewald ikke tilrådelig. Bogen udkom anonym og fik en glimrende Modtagelse. Godsforvalter Raunsøe på Gram kunde en Tid efter i sin venskabelige Iver ikke lade være med uden Ewalds Tilladelse at meddele Ribe Stiftstidende, hvem Forfatteren var. Årsagen hertil var, at Bladene snart gav den ene, snart den anden Forfatter Æren for den anonyme Bog.

Efter at Valdemar Krones Ungdom var udkommet, skred Ewald til at skrive „Familien Nordby“. Samme År, som han skrev på dette Værk, fik han et heftigt Anfald af Diferi og var Døden nær.

Under Rekonvalescensen skrev Ewald sit første historiske Arbejde; det var en lille Fortælling, „Frants Boeckmann“, som meget hurtig blev udsolgt. Senere er den udkommen som Folkeskrift. For at komme helt til Kræfter måtte Ewald Året efter bruge Bade på Fanø — en Rejse, der har sat sine Spor i „Familien Nordby“. Det var også en ret enestående Begivenhed, Tiderne og Kårene var ikke til slige kostbare Fornøjelser. Men Ewald led jo heller ingen Nød. Siddende

lunt og trygt i Bredelykkes Idyl kunde han rejse så vidt, han vilde, på Fantasiens Vinge, og når han sad ved sit Skrivebord, kunde han fremtrylle andre Skikkelser og større Tildragelser end dem der i Virkeligheden var ham beskåret — til Glæde for mange andre end sig selv.

„Men forøvrigt var Gram jo ingen Ørken, som nødvendigvis måtte befolkes med digtede Mennesker. Ewalds havde fuldt op af Venner og Bekendte. Der var de to Præster — Kapellan Rasmussen, som havde Uret liggende ved Siden af sig paa Prædikestolen og altid prædikede „bestemt en halv Time“, — og Pastor Rahn, som talte fyndigt og bevægeligt og fik Skyld for, at han aldrig hørte op, før han havde faaet Konerne til at græde. Saa var der to, som blev Ewalds Venner for Livet: cand. pharm. Schiøttz, der senere blev Bestyrer af Albani Bryggeri i Odense, han var ikke lidet af en Naturforsker; og Forpagteren på Gramgård, Hother Müffelmann, der døde som Rentier i Lyngby. Hans brave, men noget skrappe Søster, Alvilda, førte Hus for ham; hun er halvvejs en literærhistorisk Personlighed, fordi hun var en af Christian Winthers mange Inkarnationer; han var Huslærer i hendes Faders Hus, og nogle af hans Digte er skrevet til hende*). Så var der den tyske Kammerjunker Rössing; han var Arving til et Familiemarchallat i Hannover, som han aldrig opnaaede, men havde den Fornøjelse at prale af. Han var Ritmester, men holdt betydeligt mere af at spise end af at slaas. Da han i 1848 holdt Forpost ved Aarhus, og Fjendens Kugler blev nærgaaende, sagde han til sine Folk: „Hvorfor skal vi blive holdende her og til ingen Verdens Nytte lade os skyde? Lad os hellere søge op til Kroen og faa os en Bid Brød“. — Saa blev han ansat ved Depotet, medens Krigen varede. Undertiden søgte Ewald op til Pastor Sveistrup i Rødding; baade han og hans Hustru var herlige Mennesker, men Præsten var ivrig Grundtvigianer, saa nogen egentlig Sympati var der ikke mellem ham og Ewald. Paa et større Møde proklamerede Sveistrup Grundtvig som en Profet, men blev trængt saa haardt, at han tog det i sig igen, skønt det kneb. Der stod en ret haard Strid i Sønderjylland mellem Grundtvigianere og Ikke-Grundtvigianere. Men saa kom Fanden i Tyskernes Skikkelse og jog begge Parter paa Porten.“*)

*) Om Christian Winther og Alvilda se bl. a. Nicolaj Bøghs Værk: Christian Winther I — III (1893 — 1901); se Reg. III, S 485 f. Efter sine Forældres Død tog Alvilda i Huset hos sin Broder, Hother, der var Forpagter på Gram. Begge disse to Søskende, der var ugifte, efterlod sig et smukt Eftermæle, bl. a. fordi de havde været de Fattige så gode. De døde i Lyngby i 1895. Se Nicolaj Bøgh: Chr. Winther II, 234.

**) H. F. Ewalds Livserindringer II, 103 f.

Fra 1850erne var Gram Gæstgivergaard Samlingssted for de danske i en vid Omkreds. Ved disse Sammenkomster var Ewald en stadig Deltager, og han maatte gerne ved saadan en Festlighed slaa sine Strengesom lokal Lejlighedsdigter. Han anfører i sine Livserindringer II, 106 f. selv et saadan Digt, hvori han, efter at have besunget Gram med dets idylliske Omgivelser, gaar over til at minde om Tidens Alvor i politisk Henseende:

„Lad os ej glemme midt i Fredens Lykke,
at Farens Dage atter komme kan,
at disse Dale, hvor vi bo og bygge,
er Slesvigs gamle, dyrekøbte Land.
Ja, lad os hjælpes trofast med at hegne
om Danmarks Gærde, at det fast kan staa.
og trygt og frit i disse kære Egne
den danske Tunge stedse lyde maa!“

Dette Vers med dets Antydning af kommende Farer vakte stor Modstand, meddeler Ewald. Det var at male Fanden paa Væggen, sagde man. Det var utænkeligt, at Tyskerne nogensinde igen skulde komme op i Sønderjylland. Saaledes var Stemningen i Gram-Eggen den Gang. Ewald holdt dog fast ved sin Mening, og Tiden viste jo desværre, han havde Ret. Krigen i 1864 brød ud. Den ene skæbnesvangre Efterretning jog den anden; men hjemme paa Gram gik Livet sin vante Gang. Den 14. April skriver Ewald kort og godt i sin Dagbog: „Husarpatrouille paa Gram. — Gik paa Jagt og skød Dyr. — Jeg plantede Jordbær og lagde Ærter.“ Men den 20. April kom Efterretningen om Dybbøls Fald, og den bragte ogsaa anden Sorg end den nationale ind paa Bredelykke. Ved Dybbøl faldt en Broder til Ewalds Hustru, Theodor Oest. Han havde nylig taget juridisk Examen, var blevet Fuldmægtig i Løgumkloster og havde vundet sig en Brud. Den 18. April fik han en Kugle i Maven og døde den 20.; i disse to Dage plejedes han med rørende Omhu af en rhinprøjsisk, katolsk Kaptajn Mann, som ogsaa bad en Bøn ved hans Dødsleje. Da Fredsforhandlingerne begyndte, kom en spændende Tid. Paa Gram nærede man sangvinske Forhaabninger om Grænsereguleringen og haabede, at Gram vilde komme under Danmark. Det gik anderledes, og Ewald vilde ikke aflægge Ed til Prøjserkongen. Han var jo heller ikke, saaledes som Præsterne, knyttet til Befolkningen ved noget særligt Baand, og han havde intet Embede, der kunde friste ham til at „blive og bande“, som de kaldte det. Saa solgte han da Bredelykke, hvor han havde henlevet adskillige lykkelige Aar med sin unge Hustru og sine opvoksede Sønner og flyttede med sin Familie til Helsingør. Havde Ewald i fulde Drag nydt Landlivets Glæder paa Bredelykke, saa havde

han dog ogsaa følt Vinterens Tristhed og Ensomhed, og især for hans Hustru var det ikke altid lykkelige Tider, naar han var ude paa Opmaalning, under Tiden adskillige Dage ad Gangen.*)

I Tilslutning til H. F. Ewalds egne Erindringer om Gramtiden kan vi passende høre, hvad Hans Kau fortæller om ham i sine Erindringer fra et Barndoms- og Ungdomsliv i Grænseegnene i Bogen: „Fra Kampen mellem Dansk og Tysk“ 1908, 47 f. Hans Kau er fra Brendstrup mellem Gram og Rødding. Da hans Erindringer begynder, var Ewald allerede for en rum Tid siden flyttet til Kongeriget. „Men Bredelykke, hvor han havde boet, har jeg godt kendt, og Mindet om ham var i min Barndom ret levende, og er det vel hos den ældre Slægt endnu. Han omtaltes altid som en meget elskværdig Mand, og jeg har Indtrykket af, at han havde været afholdt af Befolkningen. Nogle smaa Aparteheder, som at han om Aftenen, naar han gik hjem fra Gram, altid havde Lygte i Haanden, selv om det var Fuldmaane, bar man over med. Men det kan vel ikke være nogen Brøde nu, da han er naaet frem til at være en af Danmarks ansete Forfattere, at man i Grunden ansaa ham for at være en lidt mislykket Fremtoning. Han var den Gang Landmaaler af Profession, men hans Opmaalinger gjorde nok tit en ynkelig Figur. Ganske vist havde han allerede her begyndt paa den Forfattervirksomhed, som senere skulde skaffe ham et saa fremragende Navn i den danske Litteratur; men det vidste Befolkningen ikke noget om. Hans første Roman „Valdemar Krones Ungdomshistorie“, var nemlig udkommen anonym. Min Fader har fortalt mig, at den første, der fortalte ham, at Landmåler Ewald var Forfatter, var Pastor Svejstrup. Denne kom en Dag i Sommeren 1862 kørende for at hjemmedøbe min lille Broder, og efter Daaben tog han til Bredelykke for at høre Ewald forelæse af en ny Roman og naturligvis agere en Slags Smagsdommer. Det maa vel have været „Familien Nordby“, der netop udkom i dette Aar. Efter sin Bosættelse i Kongeriget vandt Ewald hurtigt et Navn som Forfatter;***) men jeg husker grant, at naar jeg i min Studentertid, efter at have læst en af Ewalds Romaner, udtalte mig med Begejstring om ham, havde hans gamle Naboer ondt ved at tro, at „æ Landmåler“ kunde være bleven til noget så stort. Al Ting kan imidlertid komme til at tage sig helt anderledes ud, når et Menneske kommer på sin rette Hylde. Paa en Auktion, som Ewald lod afholde inden sin Afrejse fra Bredelykke, købte min Fader et Klædeskab. Dette Skab gik tidligt

*) H. F. Ewalds Livserindringer II, 107 ff.

***) Han har jo skrevet Romanerne: Svenskerne paa Kronborg, Anna Hardenberg, Liden Kirsten, Den skotske Kvinde paa Tjele, Søren Nordby, Johannes Falk, Agathe, Dronning Margrethe, Niels Ebbesen m. fl.

over i mit Eje og har fulgt mig gennem min Skole og Studentertid og lige indtil denne Dag. Det hedder stadig: „H. F. Ewald“.

Jes Thommsen af Kollund.

Af Andreas Petersen, Kollund.

Naar man kommer Nord fra ind gennem Kollund By, ligger i den sydligste Del af Byen paa højre Haand, lige ved Landevejen, en stor, smuk, firelænget Bondegaard. I den store Gaardsplads ser man over Døren anbragt et stort Skilt, som fortæller, at Gaarden er bleven privilegeret i Aaret 1488 den 3. Januar af Kong Hans.

Det er bekendt, at Kong Hans, Søn af Kong Kristian I., belønnede sine tro Undersaatter, som i særlig Grad havde udmærket, sig med Privilegier, og denne store Ære for en almindelig Bondemand havde Jes Thommsen, Kollund. Jes Thommsen var Herredsfoged for Vis Herred, en højt agtet og anset Mand i vide Kredse, og da han havde ydet Kongen store Tjenester ved forskellige Lejligheder, belønnede Kongen ham som nævnt med Privilegier paa hans to Gaarde i Kollund, den før nævnte, som nu ejes af Advokat Dr. Christians, og Gaarden længere mod Syd, Vest for Vejen, som nu tilhører Hans Knoop. Det var denne sidste Gaard, som Jes Thommsen selv beboede.

Jes Thommsen var gift med Jes Riggelsens Enke Anna af Vossmoos, med hvem han havde to Sønner, Hans og Boy, som senere overtog de to privilegerede Ejendomme. Hans tog Navnet Hans Jessen, hans Søn hed Thomas Hansen, og Boy, som overtog Faderens Gaard, Boy Jessen.

Jes Thommsen var en stor og stærk Mand, modig i sin Færd. Der fortælles, at han i Slaget ved Hemmingstedt i Ditmarsken i Aaret 1500 reddede Kongens Liv. En direkte Efterkommer af Jes Thommsen i det 17. Aarhundrede, Detlev Boysen, skriver derom:

Det stormede og sneede, medens de Danske og Holstenerne rykkede frem mod Ditmarskerne. Vejene var ganske opblødt, saa at Heste og Krigsfolk sank dybt ned i Dyndet, og værre blev det, da Ditmarskerne aabnede Sluserne, saa at Havet styrtede ind over Landet. Danskernes og Holstenernes Nederlag var frygteligt. 300 Adelsmænd blev paa Valpladsen, medens et stort Bytte af Vaaben, Smykker og Klæder tillige med det gamle Dannebrog, som dengang var 300 Aar gammelt, faldt i Fjendens Hænder. Kongens Hest blev skudt under

ham. Jes Thommsen, som red en stor, stærk Hest, ilede til gennem tykt og tyndt for at redde Kongen, som saa flygtede bort paa Hesten, medens Thomsen holdt i Hestens Hale. De naaede velbeholden Færgen ved Ejderen. Men som de netop var kommen et lille Stykke fra Land, var Flugten blevet opdaget. Færgekarlene fik Ordre paa at føre Kongen tilbage, og da det lod til, at Færgefolkene mere vilde høre efter Ditmarskernes end efter deres Konges Ordre, stak Thommsen begge Færgefolk ned. —

Adelsbrevet, som findes den Dag i Dag i privat Eje, er skrevet paa Plattysk og lyder saaledes:

Wy Johann van Gotts Gnaden to Dannemarken, Norwegen, der Wenden vnd Gothen König, geköhren to Sweden, Hertog to Sleswig ock Hertog to Holsten, Stormarn vnde der Ditmarsen, Greve to Oldenborg vnde Delmenhorst u. s. w. . . . Don witlich apenbar bekenende, vor als weme dat wy von sunder good Gunst vnde Gnade wegen ock ymme mangeleye truve Denste willen, so dese Brev viser, vnse lewd getröwe Jes Thommsen to Kollund in Wysharde wohnhaffnig onseren sehligen Herrn Vadere vnde Vorfahren, bethero gedan heff, vns, vnser Erven vnde Nahkomlingen heron als don, mach vnde schall, demselben Jes Tommsen Wappen, Schild vnde Helm, Nemlich in dem Schilde eine upgehauen witte Tynen, dat Veldt in dem Schildebbaen der Tynen roth, vnde daneben der Tynen wyth, tosidened bauen dem Shilde einen Helm, op dem Helme einen witten Appel mit dreem heelen roden strus Veddern in alle mathe, also hyrinne gemahlet steyt, der vor sich syne Eruen, mit allen synen Gydern wo de lygen, Kop-Städeren, vnde Bonden Gydern glik anderen Rittermatischen vnd Frybaren Mannen, hernom als to gebukende vnde to gematen de gnediglikem gegønnet vnd gegeuen hebben, Gønner vnde geuen em vnde syne Eruen, dat also gegen wärtig in vnde mit Crafft vnde Macht deres vnser Breues, Verbeden dar omme allen vnser Amplüden Vohgeden, Tolnern, Borgemeistern vnde allem den Jennen, de vm Vnser will laten schulen vn de willen, den obgenannten Jes Thommsen edder syne Eruen herane to hinderende, to latende, edder in ienig mahte warann to vor vnrechtende, vn der vnser Holden vnde Gnaden. Dat. to Sunderborch na Christi gebort, Dusent Ver Hundert vnd Achtentigste Jahre am Donnersdag na des Hilligen Nyeven Jahres Dage.“

Naar man sammenligner dette Adelsbrev med andre, som er udstedt omtrent paa samme Tid, saa finder man, at det er vidt forskelligt fra disse. I de andre Breve gives Vedkommende Frihed og Frelse, og først i anden Række kommer Benaadningen med Skjold og Hjelm.

I Jes Thommsens Brev er aabenbart Skjold og Hjelm Hovedsagen, for der tales slet ikke om Frihed og Frelse, og om end skønt Jes

Thommsens Efterkommers helt til Aaret 1825 stadig har faaet deres Privilegier fornyet, saa har Slægten dog bestandig staaet uden for Adelen og levet som almindelige Bønder. Brevet af 1488 kan derfor næppe anses for et egentligt Adelsbrev. Naar vi følger Jes Thommsens Efterslægt gennem Aarene, saa ser vi, at de trods deres Privilegier stadigt bliver opfordret til at tage Del i Kommunens Byrder og Laster, altid staaer de i Konflikt med Myndighederne, ja i 1825 bliver der endog foretaget Eksekution paa den sydligste Gaard.

Den bekendte Adelshistoriker Thiset, som døde 1917, udtaler følgende Dom over de Kollundske Privilegier i „Historisk Tidsskrift“ 7. Række 2. Bind: „Adelsbrevet kan ikke anses eller opfattes som et egentligt Adelsbrev, Skjold og Hjelm kan kun med Rette betegne et adeligt Vaaben, naar de førtes af en Adelsmand. Bruget deraf betyder i og for sig intet, end ikke, hvor den var hjemlet ved en kongelig Bevilling“.

Den eneste Betydning, Privilegierne har haft, er jo, at Ejerne ved Kongens Bistand har faaet en vis Lettelse eller maaske er bleven helt fri for en Del af Kommunens Byrder.

Privilegiernes Stadfæstelse gennem Aarene ser saaledes ud:

11. Marts	1572	af Kong Frederik 2.	til Jes Boysen, Søn af Boy Jensen.
3. Okt.	1610	„ „ Christian 4.	„ P. Boysen
26. „	1648	„ „ Frederik 3.	„ Nis Boysen
25. „	1670	„ „ Christian 5.	„ Nikol. Boysen
31. „	1699	„ „ Frederik 4.	„ Nikol. Boysen
27. Jan	1731	„ „ Frederik 5.	„ Nikol. Boysen
?	1767	„ „ Christian 7.	„ Peter Boysen
25. Aug.	1818	„ „ Frederik 6.	„ Peter Boysen

Som man ser, har Efterslægten paa Jes Thommsens sydligste Gaard vedblivende beholdt Navnet Boysen, altsaa efter Jes Thommsens Søn Boy.

Efterslægten efter Jes Thommsens Søn Hans og dennes Søn Thomas Hansen paa den nordligste Gaard hører vi ikke saa meget til, men det synes dog, at Navnet Hansen gaar igen og holder sig helt til Aaret 1731, hvor vi finder Hansen forvandlet til Hinrichsen nemlig Franz Albrecht Hinrichsen. I Aaret 1890 ser vi, at Enkefru Marie Hinrichsen født Thaysen, gifter sig med Postsekretær Christians, Faderen til den nuværende Ejer, og dermed er Slægtens Saga ude paa denne Gaard.

Paa Hovedgaarden glider Slægten Boysen ud ved Aaret 1825. Efter den gamle Slægts Bestaaen i over 300 Aar gaar Gaarden nu over i mange forskellige Hænder. Den nuværende Ejer er som nævnt Hans Knoop. Jeg har nævnt denne Gaard for Hovedgaarden, som den ogsaa maa have været, eftersom det fremgaar af Historien, at

Jes Thommsen selv har beboet den, og desuden har Kong Frederik d. 6. i Fornyetelsen bestemt, at kun Nikolai Boysen maa betjene sig af Vaabnet med Skjold og Hjelm, men ikke Efterkommerne af Jens Hansen paa den nordligste Gaard. Altsaa maa den sydligste Gaard have haft en Forrettighed fremfor den anden. Det gamle Vaaben opbevares endnu paa Gaarden, hvor det ogsaa hører hjemme.

Den sidste Stadfæstelse af de gamle Privilegier blev som nævnt givet i Aaret 1818 af Kong Frederik d. 6. Om der er sket Henvendelse til de efterfølgende Konger Christian d. 8. eller Frederik d. 7. kan ikke opklares, men det maa næsten antages. Det vides med Bestemthed, at lignende Privilegier til disse Tider ikke mere er bleven fornyede, paa Grund af, at Ansøgerne var blevet paavirket af den slesvig-holstenske Bevægelse, saa de ikke mere stod venligsindet over for deres Konge. Om dette ogsaa har været Tilfældet her, vides ikke, men det kunde jo tænkes.

Foruden de Thommsenske Privilegier kendes desuden 3 andre Ejendomme her i Kollund, som var udmærkede med visse Rettigheder, til Gengæld maatte de forpligte sig til at køre Kongen, naar han besøgte Flensborg, Haderslev eller Rendsborg.

Da Drengen faldt i Søvn i Kirken.

Af Godsinspektør H. C. Davidsen, Schackenborg.

I Daler Kirkeregnskab pro 1779/80 staar bl. a. opført en lille Udgift af 1 Rdl. 10 Sk. for et Vindues Istandsættelse. Vinduet's Beskadigelse var sket ved, at en lille Dreng, der var blevet lukket inde i Kirken, forsøgte at trænge ud gennem Vinduet ved at slaa en Mængde Ruder itu. Nærmere om dette ejendommelige Tilfælde fremgaar af efterstaaende „Pro Memoria“:

Underdanigst Pro Memoria.

En liden fattig Dreng i Dahler, som i sidst afvigte Juli Maaned paa en Søndag, i Henseende at han var falden i Søvn i Kirken, i en Stoel alleene, blev indelukt og sov roelig, da han imod Aften opvaagnede og befandt sig uden Hiælp og Raad at komme ud, blev han betænkt paa at aabne et Vindve, hvilket hand let kunde komme til og brække, for igiennem samme bane sig en Vey at slippe ud af Kirken, men forgieves, hand aabnede og brækede vel 22 Ruder med

sammes Blye, kunde dog for de velbevarede Jernstænger tvers og langs icke komme derud. Endelig imod Aften da Angsten tog til raabte hand saa stærck hand kunde, blev hørt ved nogle af Marken forbigaaende, hvor hand ved sammes Hjælp og Dørrens Aabning slap ud. Men da jeg for Vinduets Instandsættelse imod Quittinger har udbetalt Een Rdl. og 10 Sk. saa er min underdanige Bøn og beedende, i Henseende Drengen som meldt er fattig og paa 9 Aar, altsaa umyndig, sin Moder en Enke der havde fleere Børn, men Drengen den ældste, hendes Uformuenhed er endog saa stor, at ifald Byen og Sognet, ey havde været hende til Hiælp hun da med hendes smaa Børn nødvendig maatte savnet det Nødtørfte, at de Herrer Administrations-Commis-sarier ved Grevskabet Schackenborg vilde formaa det derhen, at anførte Omkostnings-Regning paa 1 Rdl. 10 Sk. maatte mig tillades i Kirckeregningen at anføhre Kircken til Udgift. Hvor jeg i Haab paa naadig Resolution henlever stedse Deres ydmyge Tiener

Andr. H. Winther, (Kirkeværge),
Østerbye, den 29. Aug. 1779.

Approberet
Moltke, (Administrator f. Grevskabet Schackenborg).

SAMLEREN.

Broderup Trædeild*). Mellem Broderup og Bajstrup, Tinglev Sogn, ligger et Stykke Jord, som kaldes Trædemark. Her skal der undertiden kunne ses tre Lys, efter Sagnet tre Menederes Sjæle, som ikke kan finde Ro i Graven; det er dem, man kalder de Brovrup Trædeild.

Det fortælles, at der var en Fader og en Moder og en Søn, som vilde tilegne sig Jord, der ikke hørte dem til. Moderen skal have sagt: Hellere tre Sjæle i Helvede end vor Søn fattig på Jorden. De kom i Træde om Jorden, og da de ikke kunde klare sig på anden Vis, tog de Jord

fra deres egen Mark i deres Sko og stod og svor, at det var deres Jord de stod, på. Men da de skulde til at gå hjem igen, gik Saalerne af deres Sko og blev liggende. Så kunde enhver se, at de havde svoret falsk.

Efter Rasmus Thomsen, Gårdeby, og Poulson, Broderup, ved A. Bjerrum.

Skatten i Boldkær. I Boldkær ved Havsted, Rabsted Sogn, skal der engang være bleven en hel Kedelfuld Penge begravet, og der går det Sagn, at de skal findes engang. Engang var der to, som fandt ud af, hvor Skatten lå, og de gav sig til at grave efter den. Lav de så var ved at faa den op — det var ellers sådan, at de måtte ikke

*) Sønderjysk Træde = Trætte.

snakke ved det her Arbejde — da viste der sig et sært Syn for dem, så de gav sig til at snakke. Så forsvandt Kedlen. Det blev sagt, at det Syn, de så, det var en, der kom ridende paa en hovedløs Hane. — Sådant er Sagnet, men det er naturligvis kun løs Fabel det hele. Der er nemlig et gammelt Ord, der siger:

Boldkær op og Boldkær ned,
Brugekedel*) fuld af Penge.

Det, tror jeg, er sådan ment, at Boldkær er noget godt Jord, hvor der kan lade sig tjene Penge. Men det har de gamle så misforstået og ment, at der var Tale om en virkelig Brugekedel. Det er vist deraf, at hele Historien om Skatten er opstået.

Chr. Jessen, Havsted, ved A. Bjerrum.

Tælleremse.

Ene mene majni mo.
Kejseren Nikkeboj
Renlighed hatte slet.
Van to
him go.

(Brugt af Børnene i Lintrup Præstegaard omkring 1900.)

Tælleremse.

Enneke fenneke sokodemøj
aagen daagen donneridej
akede fakede Bunens Knap
ivel bivel bof.

(Fra Kalvslund Sogn).

Hyrderemse.

I Dav da er et Mikkelsdaw,
da rejser aal æ Tjenestfolk aw,
Tidle op og sild i Seng,
Fanden skuld' tjen (Pe Jessen)

for Dreng.

(Fra Kalvslund Sogn).

Ved Lærer H. Chr. Frydendahl, Krarup.

Remse.

Min Kuen o Malmø
vild' ud o ryv Hø,
i de hy Land,
de hvie Sand,
di tykk' Stak.

*) Bryggekedel.

Saa blev Maren en Gejt var.
E River, di kom e lidt for sild,
di töt, de var saa grylse ild',
men di haj no en goj Lykk',
for di fik et lille Rygstykk',
som 12 Hest' it kund' fremrykk',
saa lav di kom te Varde Bro,
saa brast aalle Rev i to.
Saa brød di en Ark,
en Mark,
en Løgl, et Laas,
en Gris, en Gaas,
en fasten So,
en nybaarn Ko,
midt i en Port
en stor kolsvort Gerlort.

Laust Hede, Dronngsted,
ved Andreas Nørregaard, Dronngsted.

Remse.

Jeg sender dig en stegt Høne,
2 Kok, 3 Krabber, 4 fede Svin,
5 flaaede Faar, en So med 6 Grise,
7 otting Sæd, 8 hvidhornede, blaa-
hjelmede Stude, 9 nybærende Køer,
10 Gangere graa,
som gaar i Kongens Gaard
med forgyldt Sadel og Bidsel paa,
11 hok bok Horne er gode at sko
Træsko med, slaa dygtig Pind' i
saa bliver de ikke saa let vindske,
12 himmelblaa Kalvehoveder; op-
stegt i en gammel Kobberpande,
du kan selv strø Peber og Salt paa,
vil du ikke ha' dem, kan du lad'
dem staa.

Fra Rangstrup
ved Andreas Nørregaard, Dronngsted.

Sønderborg Slot. Da man vilde anlægge dette Slot til Værn mod Vendernes mange Plyndringer paa Kysterne, bestemte man først at lægge det ved Stavnsbøl Fjord. Nogle siger, at det skulde ligge ved Bromølle, andre der, hvor senere det nuværende Augustenborg Slot blev anlagt. Men man fik det ikke fuldført. Det gik nemlig her som saa mange andre Steder, havde man faaet noget opført om Dagen, blev det nedrevet om Natten. Derfor

fandt man det raadeligt at standse Arbejdet. Et Tørklæde bandt man for Øjnene af to Okser og besluttede at lægge Slottet paa det Sted, hvor de først standsede. Begge Okser drev først omkring i nogen Tid, indtil de endelig gik ud i Vandet ved Allsund og standsede paa det Sted, hvor man siden anlagde et fast Slot midt i Vandet. Slottet fik lidt efter lidt Navnet Sønderborg til Forskel fra det andet ældre Slot paa Øens Nordpunkt, som man nu efterhaanden kaldte Nørborg.

Pastor Chr. Knudsen, Lysholm (1857)
ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

Løngangene paa Sønderborg Slot. I Sønderborg Slot skal der være to Løngange under Jorden. Den ene gaar fra et Sted, som nu bruges til Vognskur, men som tidligere har været Køkken til Slottet, under Jorden ud til Ladegaarden, hvor den munder i Kælderen, der bruges til Mælkestue. Her findes en Messingluge, der dannede Nedgangen. Denne Løngang er rimeligvis anlagt eller endnu benyttet i Hertug Hans' Tid. En anden Gang skal gaa fra Slottet nedenunder Vandet til Dybbølbjerg, hvilket dog klinger meget usandsynligt. — Paa Nørborg skal der ligeledes findes en gammel Løngang, som gik fra Slottet under Søen op til Kirken.

Pastor Chr. Knudsen, Lysholm (1857)
ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

Prinsessen paa Sønderborg Slot. En fornem Mands Datter paa Sønderborg Slot havde forlovet sig med en ung Mand under sin Stand, hvorover hendes Fader blev meget fortørnet. Han befalede seks Riddere at danse uafbrudt med Datteren, uden at der levnedes hende nogen Hvile. De 5 første Riddere trættede hun, men den sjette holdt det ud med hende. Hun styrtede død til Jorden og blev saaledes danset ihjel,

Hendes Elsker blev imedens henrettet paa Slotspladsen (Burmans Becker: Danske Borge).

Pastor Chr. Knudsen, Lysholm (1857)
ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

En Brandstiftelsessag fra Nr. Løgum Sogn. Fra Brandvæsenmyndighederne klages der somme Tider over, at Brandstiftelser og uforsigtig Omgang med Ild af Domstolene nutildags ofte behandles ret lemfældigt. Ifølge en Retsprotokol fra Løgumkloster Birk blev der den 28. August 1836 af Birkedommeren, Aktuarus og Sandmanden afsagt en Dom, der viser, hvor strengt man dengang er gaaet tilværks. Mads Nissen Schmidt af Fuglsang havde nemlig paasat 3 Ildebrande i Nr. Løgum Sogn, i 1831 paa et Hus i Vesterterp, i 1832 et Hus i Tohede og i 1833 atter paa et Hus i Vesterterp. Hans Datter Christine Jensen, gift med Paul Jensen, havde været ham behjælpelig derved. Dommen begrundes med, at i det første Tilfælde var det et Hus med fire Lejligheder, der altsaa var beboet af fire Familier, og at Mennesker derved havde været i Livsfare. Dommen lød for Mads Schmidts Vedkommende paa Hentretelse med Økse. Hovedet skulde sættes paa Pæl og Kroppen paa Hjul. Datteren Christine Jensen fik 10 Aars Tugthus. For den Førstes Vedkommende blev Dommen dog, ved Benaadning af Kongen, ændret til livsvarigt Fængsel.

Maaske er det sidste Gang, en Dødsdom er bleven afsagt ved Løgumkloster Ret.

C. H. Friis, Løgumgaard

Naar Naturen gaar over Optugtelsen. Den lille Hændelse forefaldt i Sommer. Ringriderne i B. holder opmarcheret. „Kongen“ møder og hilser venligt: „Guten Morgen, Leute!“ Derefter komman-

derer han med kraftig Stemme: „Rechts schwenkt, und dann — — lig' ind a æ Lejgaf!“

Ved Th. Th. i Tønder.

Stærke Mads i Stursbøl. I mine Drengaar, det var i Halvfjerserne, fortalte gamle Folk meget om stærke Mads i Stursbøl, som de havde kendt i deres Ungdom, saa han har vistnok levet omkring ved Aar 1800 eller noget senere. Jeg mindes nogle faa Historier om ham, som jeg her skal fortælle.

Han kørte „til Stajs', (Haderslev) og spændte af i sit vante Logis. Saa tog han en Tønde Korn under hver Arm og gik op ad Gaden med dem til sin Købmand. En Dag, der var Marked, kom han ind i en Skare unge Karle og Piger, og det kneb for ham at komme frem. Han sagde da helt sindigt: „Aa, bitte Folkens, lad mig komme frem med mine Poser!“ De unge veg forbavsete til Side og stod længe og saa efter stærke Mads med hans „Poser“.

En Gang traf han i Tovskov Møllekro sammen med en Pottemand, der var slem til at forulempe Folk med at „trække Krog“ med dem om en Genstand. De andre Krogæster opfordrede Mads til at prøve, men han vilde ikke. Pottemageren blev kry og drillede ham, indtil Mads omsider gik ind paa at trække Krog med ham, dog paa den Betingelse, at alt skulde gaa ærligt til. De skulde lægge Langfingrene i hinanden, lukke dem og saa paa Tælling begynde at trække. Det skete. Fingrene blev lagt overkors og lukket, men paa engang begyndte Pottemageren at give sig ynkeligt. „Træk saa!“ sagde Mads, men Pottemageren bad ham slippe

og erklærede sig for overvunden. Da Mads krummede sin Finger, brækkede han Pottemagerens.

Da der gik stort Ry af hans Styrke, kom der ofte stærke Folk langvejs fra for at prøve Kræfter med ham. En Dag, som han gik og pløjede paa Heden, kom der en stor og svær Studepranger hen til ham og spurgte ham, hvor den saakaldte stærke Mads boede. „Vil du ham noget?“ spurgte Mads. „Ja“ svarede Studeprangeren, „jeg kunde nok have Lyst til at vise ham hans Overmand.“ „Ja“, svarede Mads, „saa kan du vente lidt, jeg skal lige nu hjem, og saa kan vi følges ad hen til ham.“ Derpaa spændte han Hesten fra, greb fat i Plovens Haandtag med den ene Haand og strakte Ploven lige ud som en Pegepind, og idet han pegede ned mod sin Gaard, sagde han: „Der bor stærke Mads!“ Da Studeprangeren saa denne Kraftprøve, luskede han af den Vej, han var kommet.

Stærke Mads kom desværre galt afsted med sine Kræfter. Han havde en Plejesøn, som ikke artede sig godt, men rapsede i Skolen. En Dag, der var blevet klaget over ham, vilde Mads tugte ham med et Ris. Han tog da fat i Drengen og bøjede hans Hoved ind mellem sine Ben for at give ham den fortjente Straf. Drengen sprællede, og Mads klemte lidt haardt til med Benene, men da han slap Drengen, faldt denne livløs til Jorden. Stærke Mads havde klemt for haardt og kvalt Drengen. For dette Drab ved Uagtsomhed blev han dømt til Fængsel en Tid, og det tog saa haardt paa ham, at han aldrig rigtig blev sig selv igen, men døde kort efter af Græmmelse.

Ved afdøde P. Møller, Aabenraa.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydsk Centralforenings Festskrift
Iør Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossen: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECKS BOGHANDEL

Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Inland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Pedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.
